

В. А. Потульницький

Пеленський Ярослав Богданович

ПЕЛЕНСЬКИЙ Ярослав Богданович (12. 04. 1929, Варшава — 20. 02. 2022, м. Нью-Йорк, США) — український і американський історик та політолог. Іноземний член НАНУ (1992). Навчався у Вюрцбурзькому університеті (1948—49), закінчив Мюнхенський університет (1957; обидва — Німеччина), де спеціалізувався з новітньої європейської історії та української історичної думки й захистив докторську дисертацію «Українська національна думка в світлі робіт М. Грушевського та В. Липинського» та отримав науковий ступінь доктора філософії. Після переїзду до США (1958) закінчив Колумбійський університет в Нью-Йорку (1968), де спеціалізувався з давньої та сучасної російської та східноєвропейської історії й захистив докторську дисертацію «Московські імперські наміри до Казанського Ханату. Причинки до вивчення імперської ідеології» та отримав ступінь доктора історії. Викладав німецьку мову і літературу в Королівському коледжі у Вількс-Барре (1958—67), історію — в Американському університеті у Вашингтоні (1964—67); у 1967—98 — професор історії Університету Айови. Водночас — головний редактор ж. «Віднови» (1984—87), президент Інституту східноєвропейських досліджень імені В. Липинського у Філадельфії (1987—2003). Після переїзду в Україну 1993 заснував у Києві Інститут східноєвропейських досліджень АНУ (від 2001 — Інститут європейських досліджень НАНУ) і до 2008 був його директором. 2009 повернувся до США, проживав у Нью-Йорку, де працював над виданням першого тому суспільно-політичних творів В. Липинського, надрукованого за його редакцією у Києві (2015), та над підготовкою до друку своєї першої докторської дисертації, спогадів і збірників власних статей, надрукованих у Києві окремими виданнями (2018—19).

У центрі наукових інтересів П. — історія української державницької школи в історичній та політичній науці у 20 ст., зокрема становлення поглядів В. Липинського та його історіософія, синтез української радянської історіографії 1950—60-х рр., історія українсько-польських, українсько-російських та українсько-єврейських відносин. Також досліджував історію постання російської імперської ідеології у контексті взаємин Московського князівства і Казанського ханату в 14—15 ст. та історію Суздаль-Володимирської та Галицько-Волинської держав як прикладів формоутворюючих процесів двох середньовічних територіальних держав і двох народів, що постали на ґрунті спадщини Київської Русі та претендували на неї як легітимні наступники. Визначив фактори, які були більш вагомими у рамках нормативної цінності та ваги у боротьбі за спадщину Київської Русі: релігійні свідчення, династична політика як аргумент захисників суздальського пріоритету, та територіальна спадкоємність, давнє коріння, етнічна ідентичність, спільні соціальні та інституційні традиції, культурні свідчення як претензії представників галицького пріоритету. Як політолог П. доводив, що Україні буде важко визволитися і здобути державну незалежність без позитивного розв'язання російської проблеми. Деструктивний вплив Росії на Україну зумовлювався тим, що московська, чи імперська, Росія впродовж усього періоду існування старого режиму (за винятком коротких проміжків часу) не мала репрезентативних інституцій, абсолютна більшість її еліти та більшість населення сприймали автократичний режим і авторитарні методи правління суспільством як природні, нормальні явища. Це впливало також із наявності системної схожості, неперервності в інституційній історії та політичній культурі імперської Росії та СРСР. Разом із тим П. стверджував, що польським національно-державницьким інтересам завжди відповідатиме емансипація України, аніж її остаточне перетворення на звичайну провінцію російсько-радянської імперії. Загалом він вважав, що українське суспільство розвиватиметься за зразком саме західної середньокласової моделі, історичні «протобуржуазні» основи якої були закладені в Європі вже в другій половині 16 — першій половині 17 ст. За редакцією П. видано праці: «The American and European Revolutions, 1776—1848: Sociopolitical and Ideological Aspects» («Американська і європейські революції, 1776—1848: Соціополітичний і ідеологічний аспекти», Айова-Сіті, 1980), «В'ячеслав Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. Студії» (т. 1, 1994), «В'ячеслав Липинський. Листи до братів-хліборобів», «Павло Скоропадський. Спогади. Кінець 1917 — Грудень 1918» (обидві — 1995), «В'ячеслав Липинський. Листування» (т. 1, 2003), «В'ячеслав Липинський. Суспільно-політичні твори» (т. 1, 2015; усі — Київ; Філадельфія).

Основні праці

Russia and Kazan: Conquest and Imperial Ideology (1438—1560 s). Paris, 1974; Боротьба за спадщину Київської Русі. К., 2018; Політичні статті. К., 2019; Спогади. К., 2019; Українська національна ідея у світлі творів Михайла Грушевського та В'ячеслава Липинського. К., 2019.

Рекомендована література

1. Потульницький В. А. Історико-політологічні погляди Ярослава Пеленського // Потульницький В. А. Нариси з української політології (1819—1991). К., 1994;
2. Гирич І. Ярослав Пеленський і його боротьба за спадщину Київської Русі // Пеленський Я. Боротьба за спадщину Київської Русі. К., 2018.

Бібліографічний опис:

Пеленський Ярослав Богданович / В. А. Потульницький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2024. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-884171>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).